

OD LIDOVÉ HUDBY K WORLD MUSIC: VYUŽITÍ MAĎARSKÝCH LIDOVÝCH PÍSNÍ PRO DUCHOVNÍ OZDRAVĚNÍ WORLD MUSIC

Irén Lovász

Vyrostla jsem v Maďarsku. Moje rodina pochází z Velké uherské nížiny a do mého života vnesla řadu prvků prastaré a silné tradice. V naší rodině se denně zpívalo, a tak jsem se první lidové písni naučila od svých rodičů a prarodičů. Se zpíváním jsem pokračovala i jako studentka na univerzitě. Začala jsem sbírat a studovat lidové písně z různých oblastí Maďarska a Karpatské pánve, mezi etnickými Maďary v Rumunsku, Moldávii, na Slovensku a v Chorvatsku. Brzy jsem získala ocenění Mladý mistr lidového umění.¹ V 80. letech jsem se aktivně zapojila do maďarského hnutí za obrodu lidové hudby, označovaného jako *táncház* – taneční dům.² Stala jsem se jednou z nejaktivnějších zpěvaček v oblasti prezentace písňového folkloru. Písně jsem studovala, vystupovala jsem s nimi a také jsem je učila další zájemce. Po vysoké škole jsem nastoupila jako etnomuzikoložka v Maďarském muzeu etnografie, v oddělení etnomuzikologie. Studovala jsem slavné sbírky Bély Bartóka, László Lajthy a Zsuzsanny Erdélyiové. V roce 1995 jsem získala titul PhD. v oboru etnografie za práci *Posvátná komunikace. Antropologická studie lidových modliteb (Szakrális Kommunikáció 2002, 2011)*.

Během nejrůznějších aktivit, studia a výzkumu jsem se snažila spojit všechny své odborné zájmy do širokého interdisciplinárního pole, v němž jsem zkombinovala metody a teorie etnomuzikologie, antropologické studium náboženství, antropologickou lingvistiku a teorii komunikace. Hlavním bodem mé filozofie hudby je myšlenka, že při léčbě konkrétního těla a duše má lidský hlas ohromnou *moc* nad duchovní a posvátnou komunikací; a totéž se dá vztáhnout i na léčbu společnosti.

1. Cenu uděluje maďarské Ministerstvo školství a kultury umělcům od 15 do 35 let (pozn. red.).
2. Hnutí *táncház* se stalo mezinárodně proslulým a v roce 2011, když si připomínalo čtyřicet let své existence, se dostalo se na reprezentativní seznam mistrovských děl ústního a nehmotného dědictví lidstva UNESCO.

Mým hlavním zájmem je *performativní* charakter vyjádření konkrétních mluvních projevů a zvuků. Od začátku 90. let prosazuji myšlenku, že je potřeba zabývat se performativní účinkem maďarských lidových modliteb a dalších folklorních projevů lidové víry, jako jsou zaříkávání, kletby či požehnání (Lovász 1992, 1993, 1996.) Posledních patnáct let také pracuji jako lektorka kulturní antropologie, v současnosti na Univerzitě Gaspara Károliho v Budapešti (Károli Gáspár Református Egyetem).

Jako zpěvačka jsem v posledních dvaceti letech účinkovala na třinácti sólových CD (s lidovou hudbou či world music) a získala jsem řadu ocenění v Maďarsku i v zahraničí. Pracovala jsem s nejrůznějšími domácími i zahraničními skupinami z oblasti lidové hudby, etnické hudby, jazzu a world music, včetně skupiny Teagrass z Brna (*Wide is the Danube*, 2000). Postupně jsem se dostala do povědomí mezinárodní veřejnosti jako zpěvačka world music. Pomohla mi k tomu především alba s hudbou László Hortobágyie *Világfa* (1995) a *Rosebuds in a Stonyead* (1996), které obdrželo Cenu německé hudební kritiky v oblasti lidové hudby/world music za rok 1996. Takže můj osobní životní příběh jako zpěvačky demonstruje cestu od lidové hudby k world music.

Je však třeba připomenout, že škatulkování umění podle určité klasifikace nebo typologie vždy přichází zvnějšku. Podle mého názoru se umělec během tvůrčího procesu nikdy nezabývá myšlenkou, zda se výsledné umělecké dílo (ať už jde o hudbu, malířství nebo literaturu a podobně) zařadí do té či oné kategorie nebo žánru, nebo zda vůbec překročí hranice oboru, žánru, nebo kultury. Je to i můj případ – náhle a zcela nepředvídatelně jsem se stala z lidové zpěvačky zpěvačkou world music, z hudební folkloristky kulturní antropoložkou, představitelkou překračování žánrů, fúze a interdisciplinárních mezioborových studií. O klasifikaci uměleckého díla se obvykle postarají kritici, vědci, novináři nebo nákupčí v obchodech.

Přesto však existovala v mém profesním životě v posledních desetiletích určitá vůdčí linie. Jako zpěvačka i jako kulturní antropoložka jsem během několika posledních let měla zkušenost s tím, do jaké míry může lidský hlas sloužit jako pomocník v mezních životních situacích. V nejrůznějších tradičních kulturách, a samozřejmě také v maďarském folkloru, můžeme v průběhu uplynulých staletí nalézt písně, jejichž přednes pomáhal obnově fyzického i mentálního zdraví. V roce 2006

jsem začala vydávat čtyřdílnou sérii kompaktních disků *Léčivé hlasy*. První CD se jmenuje *Posvátný hlas*, druhé *Vnitřní hlas*, následovat bude nosič věnovaný ženskému hlasu a léčivému hlasu. Všechny čtyři alba spojuje myšlenka, že lidský hlas může mít léčivou schopnost – jde totiž o jednu z nejstarších a nejuniverzálnějších funkcí lidského zpěvu.

CD *Posvátný hlas (Égi Hang)* obsahuje především písně, které odrážejí tradiční světonázor maďarského lidu. Tyto písně přetrvávají jako živoucí orální tradice a v oblastech s dosud živou tradiční kulturou se s nimi setkáváme až dodnes. Písně sebrané mnou a některými mými kolegy, maďarskými ethnology, byly zaznamenány v maďarských vesnicích v Moldávii, v Transylvánii a na Slovensku.³ Jsou seřazeny podle kalendářního cyklu, zaměřují se na Vánoce, Velikonoce a Svatodušní svátky (letnice). V písních dovolávajících se Panny Marie můžeme rozeznat archetypální postavu ochraňující, pomáhající a léčící Bohyně Matky. V doprovodu slyšíme volnou interpretaci tzv. burdonového doprovodu, který sahá od alikvotního zpěvu až k opakujícímu se ostinatu. Tato technika je známá v mnoha kulturách po celém světě. Jejím úkolem je pomoci posluchači ponořit se hlouběji do hudebního kouzla věčnosti. Navíc jsme si vybrali instrumentální a vokální improvizace inspirované zvukovým prostředím a magickou akustikou půdy Baziliky sv. Štěpána v Budapešti, kde se album natáčelo. Středověké ambroziánské písně v latině a italská *lauda* (lidové nábožné písně) ze 14. století podtrhují a dokumentují živé i dynamické evropské paralely, které existovaly mezi lidovou, světskou a oficiální církevní religiozitou ve středověku. Na zmíněném CD jsme využili např. slovenskou fujaru, harmonium používané v indické lidové hudbě a psalterium coby zástupce hudební tradice rané Evropy.

Druhý díl *Léčivých hlasů* tvoří CD *Vnitřní hlas (Belső Hang)*. Představuje meditativní vnitřní cestu, která má probudit prvotní síly dřímající v největší hloubce našeho Já. Na povrch vynáší energie prastarých živlů země, vody, ohně a vzduchu pomocí přirozené cesty – hudby a harmonie. Základem tohoto alba je využití nejstaršího hudebního nástroje – lidského hlasu – při přednesu starobylých maďarských lidových písní. K probuzení všech čtyř archetypálních prvků jsme zapojili speciální

3. O původu písní informuje text sleeve note přiložený k CD (srov. Lovász 2006).

hudební nástroje: zemi jsme se pokusili znázornit pomocí australského aboriginského dřevěného hudebního nástroje didžeridu, prvek vody pomocí keltské harfy, prvek ohně pomocí maďarských houslí a vzduch prostřednictvím japonské flétny *šakuhači*.

Na obálce CD komentovala album (a také můj zpěv) přední maďarská muzikoterapeutka Ildikó Konta slovy: „*Zvuky jejího hlasu vyjadřují víc než jen písně, víc než ryzí mantry – její hlas vyjadřuje základní základy vesmíru v propojení s maďarskou lidovou poezií, je to hudební svátek, kterého si velice považují a bez něhož se neobejdu. Cítím, jak z těchto písní vyzařují léčivé síly maďarského kolektivního podvědomí, jsou to zvuky, které opravdu léčí.*“⁴

Ráda bych při této příležitosti doložila, jak se album *Vnitřní hlas* prakticky uplatnilo na několika místech světa při různých terapeutických situacích:

1. Felicity Cook, hlasová terapeutka z Cambridge – během duchovního cvičení s názvem „*Nechte promluvit autenticitu*“:

„*Zaměříme se na vnitřní kritické hlasy pro strach, vinu, stud apod., a na skrytý autentický hlas toho, kým opravdu jsme [...] a zároveň uvidíme, jaké máme sami zábrany [...]. Vytvoříme si také škrabošku, která bude představovat to, co cítíme, co opravdu hluboko uvnitř jsme, bez toho, že by se nám stavěl do cesty náš vnitřní kritik. Během víkendového setkání mi CD *Vnitřní hlas* pomůže naladit účastníky na to, co mají uvnitř sebe.*“

2. Suzi Tortora, taneční terapeutka z New Yorku:

„*Tvoje hudba mne opravdu dojíká. Pracuji s ní neustále. Jsem taneční terapeutka a hudbu ve své práci používám velice často. I když pracuji s lidmi všech věkových kategorií, specializuji se na práci s dětmi. Několik dnů v týdnu pracuji v nemocnici pro dětské pacienty s rakovinou. Večerní modlitba z tvého alba mi napomáhá uvést hodně malé děti do meditativního stavu, který jim pomáhá zvládat velmi bolestnou léčbu. Tvoje píseň je tak krásná a působivá, že pomáhá i ošetřovatelkám a rodičům.*“

4. O Ildikó Konta srov. <http://www.kontaidiko.hu/>.

5. Více srov. Lovász 2010.

3. Dr. Bea Pászthy, vědecká pracovnice, vedoucí oddělení psychiatrie pro děti a mládež, Katedra pediatrie, Semmelweis University, Budapešť. Na tomto pracovišti používají mé CD k působení proti depresi a také k léčbě pubertálních dívek trpících anorexií:

„Každý den pracujeme s jednou z nich a snažíme se přiřadit osobnost dívky ke každému z živlů, a tím vyrovnat harmonii těla a duše, dítěte a rodiny, minulosti a přítomnosti, přírody a ženy, jelikož ženskost jako taková se ve všech těchto případech nachází v hluboké krizi. Pomocí archetypálních ženských vztahů má být vyvolána ženská síla a posíleny její hodnoty. Jsem přesvědčená, že jsme k procesu léčení našli tu správnou cestu, na níž využíváme tvou osobnost, tvůj ženský archetypální charakter a tvé album Vnitřní hlas.“

Je zajímavé, že v těchto čistě klinických podmínkách musíme v našich dětech obnovovat přírodní síly; dokazuje to také absurditu naší civilizace, protože potřebujeme zachytit lidský hlas na zvukový nosič, a těm, kteří o tyto hodnoty přišli, musíme dávkovat přírodu po kapslích.⁵

Mohli bychom poskytnout nejrůznější příklady toho, jak se využití tradiční hudby projevilo v odlišných hudebních oblastech světa. Proč bychom nemohli použít podpůrnou, léčivou sílu lidové hudby v prostředí world music? Navrhují, abychom se zároveň s tím, jak se snažíme svou *tradiční lokální* hudbu zachovat, naučili také užívat ji, ukazovat a sdílet její sílu! Není třeba obávat se spojení naší lidové hudby s jinou lidovou hudbou – měli bychom nabídnout veškeré lokální hodnoty tradice *globální kultuře* lidstva. A naopak. Také my bychom měli využít bohatý arzenál hudebních nástrojů, nápěvů a žánrů z různých hudebních kultur světa. Čím větší je rozmanitost nástrojů a melodií, které představují různé hudební tradice, tím širší pole využití má konkrétní hudební projekt. A tím hlubší je úroveň osobního já, kterého lze dosáhnout hudebními vibracemi a vyvoláním vzpomínek z největší hloubky kolektivního podvědomí lidstva. To vše přináší zážitek zázraků člověčenství.

Výběrová bibliografie Irén Lovász:

1992. Sacred Language and Secret Speech. In: HOPPÁL, Mihály – PENTIKAINEN, Juha (eds.): *Northern Religions and Shamanism. Budapest: Akademiai Kiado, Helsinki: Finnish Literature Society*, s. 39–45.
1993. Oral Christianity in Hungary Sociology of Sacred Texts. Interpreting interpretations. In: DAVIES, Jon – WOLLASTON, Isabel (eds.): *Sociology of Sacred Texts*. Sheffield: Sheffield Academic Press, s. 72–82.

1996. Boudaries between Language and World in „Archaic World Concep”. In: PETZOLDT, Leander (ed.): *Folk Narrative and World View. Vorträge Des 10. Kongresses der Internationalen Gesellschaft für Volkerzählungsforschung (ISFNR), Innsbruck 1992*. Bern: Peter Lang, s. 463–468.
2002. *Szokrális Kommunikáció*. Budapest: Európai Folklór Intézet.
2006. *Égi hang / Sacred Voice* CD. Liner notes Budapest, SIRENVOICES, SVCD01.
2007. *Belső Hang / Inner Voice* CD. Liner notes Budapest, SIRENVOICES, SVCD02.
2010. Power of Sustainable Heritage through the Healing Voice of Traditional Singing. In: HOPPÁL, Mihály (ed.): *Sustainable Heritage*. Budapest: European Folklore Institute, s. 227–238.
2011. *Szokrális kommunikáció*. 2. vydání. Budapest: L'harmattan-KRE.
2014. *Healing Body and Soul, Restoring Earth and Spirit with Folkmusic and Landart Inroducing the Soundscape-Landscape Concept*. Lecture presented in EASA Summer University (Sacred Communication and Healing: Restoring Earth, Restoring Spirit, Nagykőrös 02.07).

Diskografie Irén Lovász:

- Világfa* (hudba László Hortobágyi). Magyar Nemzeti Múzeum, 1995.
- Rosebuds in a Stonyard* (hudba László Hortobágyi). Erdenklang Musikverlag, 1996.
- Supreme Silence* (hudba Peeter Vähi). CC'nC Records, 1998.
- Világfa* (hudba László Hortobágyi). Fonó Records, 1999.
- SkanZen* (hudba Makám). Fonó Records, 1999.
- 9 Colinda* (hudba Makám). Fonó Records, 2001.
- Szindbád* (hudba Makám). Fonó Records, 2002.
- Wide is the Danube* (hudba Teagrass). CC'nC Records, 2000.
- Fellegajtó / Cloud-doors* (hudba: Irén Lovász, Miklós Lukács, Zoltán Mizsei, Balázs Szokolay Dongó, Zoltán Farkas, Csaba Gyulai). Hungaroton Classic, 2005.
- Égi Hang / Sacred Voice*. Gyógyító Hangok 1. Siren Voices 1., 2006.
- Belső Hang / Inner Voice*. Gyógyító Hangok 2., Siren Voices 2., 2007.
- Szerelmes Virág*. Siren Voices, 2008.
- Világfa* (Remix Album). Siren Voices, 2009.

From Folk Music to World Music: Applying Traditional Hungarian Folk Songs for Spiritual Healing Purposes within World Music Environment

A survey of a personal and professional life history of a Hungarian singer, which demonstrates a way from Folk Music to World Music. She has been experiencing both as singer and as a professional cultural anthropologist to what an extent the human voice is able to serve as a helper in life-and-death situations. This article gives a short report on the main steps on this way, including the introduction of her Healing Voices series, and the therapeutic adaptation of them.

Key words: Traditional Hungarian music; world music; musicotherapy; healing; human voice; singing; Lovász Irén.